

FÜZETEK

A Magyar—Török Baráti Társaság időszaki lapja
Macar—Türk Dostluk Derneği Yayını

- Üç ayda bir çıkar -

A TÖRÖK-MAGYAR DIPLOMÁCIAI KAPCSOLATOKRÓL

Tisztelt Olvasók! Kedves Török-Magyar Barátok!

Nagy megtiszteltetésként ért az immár ötödik éve megjelenő Török Füzetek szerkesztőbizottságának felkérésével e cikk megírására. A lehetőségnek örömmel teszek eleget, hiszen diplomáciai kapcsolataink múltjának, valamint különösen jelének és jövőjének áttekintésére számos aktuális világpolitikai fejlemény szolgáltat hátteret. Ezek közül külön kiemelném a NATO madridi döntését, mely megalapozza reményeinket, hogy a két ország hamarosan egyazon politikai és katonai szövetség tagjaként járulhat hozzá Európa biztonságához és stabilitásához. A két nép fő célkitűzése, a mielőbbi teljes jogú csatlakozás az európai népek nagy családjához is a kölcsönös érdekeken alapuló együttműködésre ösztönzi országainkat. Demirel török köztársasági elnök úr szeptemberi hivatalos magyarországi látogatása éppen e cél sikeres megvalósulását, így a két nép közötti partneri kapcsolatok továbbfejlesztését tűzte ki feladatául.

A török és a magyar népet közelebbi és távolabbi történelmünk számos elszakíthatatlan szála fűzi egymáshoz. A magyarság és a törökség bölcsője egy határon ringott és ezen közös ősi múlt nyomait ma is számtalan formában fellelhetjük kultúránkban, nyelvünkben, hagyományainkban. A történelem sodrásában, kapcsolataink alakulásában sajnos gyakran jutott szerep a gyásznak és a fájdalomnak is. Azonban a nehézségekben a baráti segítségnyújtás és a megbékélés is jelen volt. A 20. század ismert jellemzője, hogy a kibontakozás lehetőségét hosszú ideig akadályozta a hidegháború által közénk emelt fal. A világ történelmi színpadának változása azonban ma lehetőséget biztosít arra, hogy közösen, együttes erőfeszítéssel biztosítsuk a kapcsolataink fejlesztéséhez nélkülözhetetlen bizalmat és biztonságot.

Engedje meg a Tisztelt Olvasó, hogy tisztemnél fogva elsődlegesen a közelmúlt és a jövő diplomáciai történetéről szóljak, hiszen a Török Füzetek már számos alkalommal biztosított teret közös múltunk bemutatásának.

A török-magyar kétoldalú kapcsolatok az együttműködés rendkívül széles skáláját jelentik. Felölelik a politikai, a gazdasági, a katonai, a kulturális — és még sorolhatnám — kapcsolatok teljes tárházát. Együttműködésünk Törökországgal az elmúlt néhány évben je-

lentősen kiszélesedett, a két ország viszonya rendkívül szívélyessé vált. Kiemelkedő jelentőségű volt kapcsolataink történetében Süleyman Demirel török köztársasági elnök úr 1994. szeptember 5—7. közötti hivatalos látogatása Magyarországon. Ennek során aláírtuk a Barátsági és Együttműködési Szerződést, amelyet mindkét parlament ratifikált. A látogatást Göncz Árpád köztársasági elnök úr 1996. október 16—18-án viszonzta és mint Önök előtt is ismert, Demirel elnök úr legutóbb 1997. szeptember 3—4-én tette tiszteletét hazánkban.

Az elnöki találkozók fő célkitűzése a folyamatos magasszintű párbeszéd fenntartása, valamint a gazdasági, a kereskedelmi és gyakorlatilag a kétoldalú kapcsolatok teljes skáláján az együttműködést segítő, kedvező politikai légkör megteremtése. Ezen törekvés gyakorlatba történő átültetése érdekében az elnöki delegációval érkező politikusok, szakemberek a két nap alatt számos külön konzultációt, egyeztetőt tartottak. Ismételten megfogalmazásra került, hogy eredményeinkben, tapasztalatainkban osztozva kölcsönös támaszt jelenthetünk egymásnak a 20. század kemény, gyakran könyörtelenül realiztikus európai követelményeinek teljesítésében. Meggyőződésünk, hogy a kölcsönös érdekeltségen alapuló kétoldalú kapcsolatok enyhíthetik a felzárkózással járó megpróbáltatásokat is. Különösen igaz ez a kereskedelmi és a gazdasági kapcsolatok területén. Bízunk abban, hogy a két ország közötti szabadkereskedelmi megállapodás hamarosan életbe léphet, felszabadítva az eddig még kiaknázatlan lehetőségeket. A kölcsönös érdekeltség bizonyítéka, hogy az elnök urat magyarországi látogatására ezúttal is nagy számban kísérték el a török üzleti élet reprezentánsai, jelezve, hogy a kitűzött úton nem versenyezve, hanem partnerekként tudunk sikert felmutatni.

Az elnöki látogatások mára már hagyományt teremthet, elengedhetetlen mozzanata kulturális emlékeink ápolása. Így volt ez e legutóbbi elnöki látogatás során is, mely alkalommal méltó emléket állítottunk a bektasi rend legendás alakjának, a magyar emberek szívében Rózsa Apóként továbbélő Gül Babának. A török költségen felújított türbe élő jelképe hazánkban egy sajátos

(Folytatás a 2. oldalon!)

kultúrvilágnak, így felújításával, ünnepélyes átadásával példát is mutatunk, hirdelve a toleranciát, a másság elfogadását. Kulturális kapcsolataink szintje élő példája annak, hogy különböző kultúr- és vallási körhöz tartozás nem jelent akadályt. Hazánk köszönettel fogadja a török nép segítségét a törökországi magyar emlékek védelmében és ápolásában, egyben teret nyit és támogatja — a türbe felújításában és különösen a méltó külső környezet megteremtésében a magyar állam és önkormányzatok is komoly anyagi terheket vállaltak — a török emlékek hazai megőrzését.

A kultúra, az oktatás és a tudomány a magyar-török együttműködés hagyományosan fejlett területe. Kiemelkedő a hungarológia törökországi, illetve a turkológia magyarországi művelése. Példaszerű az együttműködés a történelmi emlékhelyek (Rákóczi rodostói, Kossuth kúthai háza, a magyarországi hódoltsági emlékek) helyreállításában és karbantartásában. Szigetváron Nagy Szulejmán, Rodostóban Rákóczi szobrának felállítására került sor 1994-ben. Bartók Béla mellszobrát az ankarai konzervatórium előtt Göncz Árpád köztársasági elnök úr avatta fel 1996 októberi látogatásakor. Magyar Bálint művelődési és közoktatási miniszter 1997. március 21-én Kúthahyában avatta Kossuth Lajos szobrát. Reméljük, hogy viszonyozva a török kultúra magyarországi értékeinek megővésére fordított török anyagi áldozatokat — ami egyben a magyar kulturális értékek gazdagodását is jelenti —, lehetőségünk nyílik a Topkapı Palotamúzeumban őrzött 14. századi zenei kódex, magyarországi antifonálé közös restaurálására és kiadására.

Az új alapokra helyezett kapcsolatok fejlesztésének alapfeltétele népeink közeledése és egymás minél jobb megismerése. Ezt a célt szolgálja parlamentjeink kapcsolata is, amelyek a kilencvenes évek legelején ígéretes fejlődésnek indultak. A közeljövőben hazánkba várjuk Mustafa Kalemli török parlamenti elnök urat, és terveink között szerepel parlamenti bizottságok delegációinak kölcsönös látogatása is.

A „népi diplomácia” legsikeresebb eszközei közül kiemelném a két ország testvérvárosi kapcsolatait és az ezeket a kezdeményezéseket gondosan ápoló Tekirdağban, Kúthahyában, İzmirben, valamint Szigetváron működő tiszteletbeli konzulátusokat. Kiemelt célunk, hogy a megyék közötti regionális kapcsolatok alapot teremtsenek a kulturális szálak erősítésének és a többi között ezt a célt finanszírozni tudó gazdasági együttműködésnek.

Biztos vagyok abban, hogy közös akarattal hozzájárulhatunk a két ország együttműködésének elmélyítéséhez. Egyben kölcsönösen támogatva, sikeresen segíthetjük egymást az európai felzárkózás kemény kihívásainak teljesítésében. Kapcsolataink alappillére: Törökország és Magyarország között minden egyes új szál egyben újabb, mindkét felet előrevivő lépés az európai teljes integráció mielőbbi megvalósulása felé.

Még egyszer köszönöm a szerkesztőség megtisztelő felkérését. Meggyőződésem, hogy az Önök lapja is egy fontos láncszem, záloga a sikeres kapcsolatok megteremtésének. A török-magyar barátság építése érdekében nyújtott hozzájárulásukhoz további sok sikert, eredményes munkát kívánok.

☞ Somogyi Ferenc

Török hatások a magyar népművészetben

A magyar néprajzkutatók szerint már a 16. század előtt érték bizonyos török hatások Magyarország lakosságát, elsősorban a kereskedők által bekerült portékák útján. Azonban a döntő hatást a hosszantartó hódoltság kulturális-gazdasági kapcsolatának korszaka gyakorolta, elsősorban időtállóan a paraszti népművészetre. Körülbelül századunk negyvenes éveinek kezdetéig voltak fellelhetők a törökös motívumok. A pásztorok bő- és nemezposztó ruházatának himzése is hódoltság kori hagyománynak minősíthető. A bőrruhák kedvelt díszítőmódja a „rátét” volt, ezek mindig vörösszínűek voltak, nemcsak Somogy-, Tolna- és Baranya megyében, hanem az Alföldön is és Kalotaszegen szinte napjainkig. Egyes helyeken „törökpírosnak” nevezték a rátétdíszek színét.

A néprajzkutatók véleménye szerint a színes bőrből készült, sárga és vörös csizmák szélesebb körben való viselete, amelyeket általában színes kivarrásokkal díszítettek hódoltságkori oszmán-török hatás. Ezt Bod Péter (1712—1769) is megerősítette, szerinte: „A tsizma a töröktől jött a magyarok közzé, az előtt viseltek sarut.” A színes csizmát a Palócföldön a század kezdetéig, Kalotaszegen szinte napjainkig viselték. A szakemberek szerint különösen a felkunkorodó orru, puhaszárú csizma viselte magán erősen az oszmán-török jelleget. Ugyancsak a néprajzkutatók szerint a szűrök — amelyek anyaga a nemezposztó volt — és vörös rátétdíszek is nagymértékben emlékeztetnek a „törökfajtájú” népek hasonló jellegű ruhaneműinek díszre. Az úgynevezett cifraszűrök himzése, ha erős változtatással is, de őriztek törökös motívumokat. A szakértők szerint a maga idejében mindezen hatások elsősorban a felsőbb osztályok és a mesteremberek közvetítésével jutottak el a parasztság holmijaira.

A hajdani „nagyasszonyok” kelengyéi „török hímmel” és „kazul varrással” készültek, mindezeket a nemesi portákon a 16—17. században török „bulyák” (rabnők) készítették, ezek hatására került sor a parasztság lepedő széleinek, párnahajának díszítésére. Ez annak idején úgy történt, hogy az úrinők kelengyéjének készítésében jobbágyasszonyok is részt vettek, és ők később a törökös motívumokat felhasználták a maguk szerényebb holmijainak díszítésére is. Mindezek főleg a kalotaszegi frásos varrottasokon maradtak fenn. Egyébként Gyarmathy Zsigáné, a kalotaszegi hímmések egyik legjobb ismerője fel is jegyezte, hogy a parasztság körében az egyik mintát „török hímes”-nek nevezik. Ilyen motívumokat találhatunk a kalotaszegi „vőfélykendő”-n is, e díszek felépítése is egyezik a hasonló török kendőkével. A Sárközben horvát közvetítéssel a múlt század közepén kerültek török minták a jegykendőkre.

A népi fafaragás területéről meg kell említeni, hogy a kopjafás temetkezés is török emlékeket őriz. Arany János is megemlíti, hogy a „lobogós hadi kopja” síron való kitűzésére szolgált. Egyes református vidékeken napjainkig — különösen az ország keleti részén — előfordulnak ilyen fejfák.

Hosszan sorolhatnánk a magyar népművészetre gyakorolt közvetlen vagy közvetett bizonyos fajta oszmán-török hatásokat, itt azonban ezeknek csak néhány motívumát kívántuk bemutatni Palotay Gertrúd néprajzkutató kutatási eredményeinek felhasználásával.

☞ Batári Gyula

Gróf Széchenyi Ödön halálának 75. évfordulójára*

A nagy Széchenyi Istvánnak, a legnagyobb magyarnak fia Széchenyi Ödön gróf, magyar földön Pozsonyban született 1839-ben, s magyar földön a sopronvármegyei Nagycenken és Sopronban végzé tanulmányait.

Az alig húsz éves ifjú s beáll előbb önkéntesnek a Duna-gőzhajózási társasághoz. Szerzett tapasztalatait már az első évben értékesíti s rendezi a király tiszteletére a nagy regattát. Részt kér a politikai mozgalmakból is. Előbb mint főrend, majd pedig mint az eszterházi kerület országgyűlési képviselője fejt ki nagy munkásságát. 1862-ben külföldre megy, hogy ott tudását és tapasztalatait gyarapítsa. Mint a londoni világkiállítás magyar kormánybiztosa az angol viszonyok tanulmányozása közben éles ésszel pillantja meg azt a teret, amelyre igazi hivatottsága vezeti: a tűzoltást. Látja, hogy itt kell neki kettőzött erővel dolgoznia, mert ezen a téren maradt el édes hazánk a legjobban. Beáll a nagy Széchenyi fia, a londoni magyar kormánybiztos köztűzoltónak, oldalára köti a baltát, fejére teszi a sisakot s nagy feladatának tudatában végzi a nehéz munkát, mint a legfiatalabb köztűzoltó.

Megtanulván a világhírű Shaw vezetése alatt a tűzoltást, illetve londoni tűzoltótanulmányait befejezve, elmegy a világ nagyobb városaiba, mindenütt részt véve az aktív tűzoltói működésben, úgy, hogy rövid időn belül egyike lőn Európa legképzettebb tűzoltótisztjeinek:

Megrakodva gazdag tapasztalatokkal és mély tudással kerül azután haza Magyarországra, hogy az elsajátítottakat értékesítse. Még az 1863. év végén nagy értekezletet hív össze, melyen elhatározzák az önkéntes tűzoltótörszolgálat megalakítását s elkészítik az alapszabályokat. A jóváhagyás azonban késik s a munkaerőtől és dolgozni vágyástól duzzadó Széchenyi nem tudja megkezdeni a kormányzók habozása miatt az igazi munkát.

Később megépíti a várba vezető siklót. Vajon, hányan tudják azt Magyarországon, hogy ez is a legnagyobb tűzoltónak, Széchenyinek érdeme. Ezalatt a kormányzók jóváhagyja a tűzoltó-törszolgálat alapszabályait s Budapesten s több vidéki városban megkezdik működésüket.

Az alap elkészült. A törszolgálat megkezdte működését, most már a tömörítés munkája volt hátra. Széchenyi vette itt is kezébe a kezdeményezést s lerakta alapjait az országos magyar tűzoltó-szövetségnek.

Az előkészítő gyűlést 1870-ben tartják meg, s már 1871 szeptemberére egybehívják az első országos nagygyűlést.

A legerősebb munka közepette, négy nappal az első nagygyűlés előtt gyűl ki a budapesti Nemzeti Színház díszletraktára. Széchenyi vezetése alatt oly sikerrel intézik az oltást és mentést, hogy az egész világ csodálatát és bámulatát kiérdemelik. A Nemzeti Színház megmentése oly munka volt, melyre örök időken át büszke lesz a magyar tűzoltóság.

A leglázasan munka közepette magasabb feladatok megoldására szólítják el 1874-ben az élről Széchenyit. Konstantinápoly leég, milliók esnek a lángok martalékává. Abdul Aziz szultán a nyugat népei felé fordul, hogy ott alkalmas erőt találjon, mellyel életre tudja hívni török földön a tűzoltóságot. A magyar király Széchenyre hívja fel figyelmét, mint aki a semmiből létesítette a magyar tűzoltó-szövetséget. S Széchenyi két uralkodó felhívásának enged. Úgy látta, hogy itthon már elvégezte apostoli munkáját, megy a testvérm nemzetnek is segítségére, hogy ott se

rémítsen napról-napra a: „Jangin var” s ne álljon vész alkalmával tehetetlenül a hatóság és lakosság.

Elmegy s rövid idő alatt megteremti a török tűzoltóságot is. A „tulumbadzsik” pusztításainak gátat vet s alapjait rakja le a katonai tűzoltóságnak oly szilárdan, hogy ma már ezredek, őrnagyok, mérnökök, orvosok, sebészek, gyógyszerészek, sőt hodzsák is vannak a négy zászlóaljra osztott tűzoltóságban, mely 2400 katonával áll a város tűzbiztonságának védelmében. Lázasan dolgozott, de megvolt a sikere. Ezredesnek megy ki Törökországba s a legrövidebb idő alatt dandártábornok lesz. Szaktudásával érdemessé lesz és elnyeri az Oszmán-kejszer-kejszer-kejszer első osztályát brillantokkal, a Medzsidiye első osztályát, az Imtiaz és a Lijakat arany- és ezüstérmeket s mikor az aktív működésre kerül a sor, bátor önfeláldozásával és sikeres eredményeivel megkapja a Tahliszije életmentés érmét. De nemcsak a török, hanem az angol, porosz, perzsa és brazil uralkodók is versenyeznek egymással abban, hogy férfias mellére a legmagasabb kitüntetések rakják.

Széchenyi nem éri be a tűzoltás megteremtésével, erős munkát fejt ki a tűzrendészet meghonosítása érdekében is. Elkészíti a török építési és tűzrendészeti szabályrendeletet, meghonosítja a tűzvizsgálatokat, létesít vízvezetéseket s nem rajta múlik, hogy mindezek dacára még 33 városrész ma is vízvezeték nélkül van, épített 3 nagy és 9 kisebb tűzoltólaktanyát, távírdát állít fel tűzoltói célra s ellátja a tűzoltóságot a legmodernebb felszerelésekkel s ami az ő igazi hazafiasságát a legjobban jellemzi, e felszereléseket magyar földön rendeli meg és szerzi be. Itt készült a négy gőzfecskendő, a kézi fecskendők egy része, a többi pedig Törökországban az általa felállított és irányított fecskendő- és felszerelés-gyárak készítették. Ez a váza Széchenyi törökföldi működésének.

1883-ban, az akkor már hadosztály-tábornokká előléptetett Széchenyi a budapesti önkéntes tűzoltók ötezredik őrsegére hazajött s a török szultán engedélyével részt vett az akkor tartott éjjeli őrsegen, díszgyakorlaton és minden ünnepségen. Ekkor alapították emlékére a Széchenyi-serleget, melyet azóta évenként Széchenyi érdemeinek ismertetése kapcsán ültetnek egészségére. A tapasztaltak megnyerték Széchenyi tetszését s az ünnepi lakomán büszkén mondhatta: „Húsz évvel azután, hogy én e munkát megkezdtem, de amelynek folytatását ez idő második felében már ti végeztétek olyan állapotokat találkoztok itthon, ami arra vall, hogy az önként vállalt feladatot lelkesedve teljesítitek. Tűzhöz tüzet így nem is kell kívánnom, csak abbéli óhajomnak adok kifejezést, hogy lobogjon e tűz köztetek örök lánggal addig, míg magyar él s áll Buda még.”

Megelégedve a magyarországi állapotokkal, ment vissza Konstantinápolyba folytatni a nehéz küzdelmet s aratni a sikert lépésről-lépésre. Katonai rangban eléri a legmagasabb polcot, tábornok lesz s a török tűzoltóezredek főparancsnoka.

Az Oszmán Birodalom fővárosában a Péra-negyed Rue de Brousse 19. számú háza ma Mekájukká lett. Egymásnak adják ott át a kilincset a világ minden nemzetének tűzoltói s ott találják a munkaasztal mellett az erőben sohasem öregedő Széchenyit.

Oldalán szerető hitvese, bájos leánya, két sudár legény fia, akikkel együtt egy kis magyar világ van ez idegen hazában. Magyar világ, bár Széchenyi fejét feje díszíti, magyar világ, bár szorosan vett családján kívül mind török tiszt környezi, magyar világ, bár ajkain a török szó is otthonos. Magyar világ, bár fiúi szeretettel bálványozzák az új hazát adott nemzet fiai a mi Széchenyinket.

* (A megemlékezés Erdély Ernő: Gróf Széchenyi Ödön Pasa címmel, a Tűzrendészeti Közlöny 1911-ben megjelent összevont 9. és 10. számában közölt írása alapján készült. (Kivonatolva közlés.)

Gül Baba türbéje*

A türbe névadóját a titokzatosság fátyla fedi, csakúgy mint annak a dervisrendnek a megalapítójáét, amelyhez e szent életű dervis tartozott. Szent volt és szerette a rózsákat — írta róla egyik kései méltatója.

A legendák rózsakertésze, rózsanemesítő jóságos dervise a mindent megszépítő emberi emlékezet és képzelet szüleménye. Nevének jelentése valóban „Rózsa-apó”, amelyben a *gül* a rózsát, a *baba* pedig az apót jelenti. Csakhogy itt nem a valóságos rózsára, hanem a rózsának a bektasi derviseknél, és általában az iszlám miszticizmusban elfoglalt jelentésére kell gondolnunk. A *gül*, a szúfiknál a misztikus tudás, az Istenről szerzett bizonyosság jelképe, de jelentheti magát a dervist is, aki a végső Igazságot keresi. Ugyancsak *gül*nek nevezik a szúfik a dervissüvegen lévő gömb alakú szövetdarabot. Gül Baba tehát valóban „Rózsa-apó” volt, de nem a földi rózsza, nem a mulandó virág kedvelője, hanem jeles dervis, rendjének, kolostorának legszebb rózsája, aki dervisfövegén a házfőnöki *gül*t viselte.

Egykorú forrásokban Gül Babát hiába keressük. Evlija Cselebi Gül Baba halála után 120 évvel később úgy gondolta, hogy Gül Baba híres bektasi dervis volt, aki karddal a kezében terjesztette Allah igéjét. 1541-ben agg fejvel részt vett a Magyarország elleni hadjáratban, és a szeptember 2-án tartott hálaadó pénteki istentiszteleten érte a halál, aminél szebb és ünnepélyesebb véget igazhitű muszlim aligha kívánhatott magának. A végső imádságot Ebusszuúd Efendi sejhüliszlám, a birodalom legmagasabb vallási vezetője mondta fölötte, s koporsóját maga Szulejmán szultán is vitte, ami a muszlim világban a halott iránti tiszteletnek és megbecsülésnek megszokott kifejezése.

Gül Baba türbéje a harmadik budai pasa, Jahjapaszáde Mehmed, 1543 és 1548 között tartó beglerbégsége alatt épült helyi építőanyagokból s vélhetőleg helyi építőmunkások munkájával. Mind a mérnöki felmérések, mind pedig a korabeli leírások és ábrázolások arra vallanak, hogy a falak kívül soha nem voltak vakolva.

A türbe már a török uralom alatt nagy becsben tartott zarándokhelyé vált, amelyet messze földről érkező muszlim zarándokok, „tengerek és szárazföldek vándorai” rendszeresen látogattak. Evlija Cselebi belső berendezéséről annyit jegyzett meg, hogy koporsóját (szanduka) zöld posztó fedte, s hogy boldog fejénél a bektási-dervisek ragyogó fővege, a dervissüveg volt látható. A dervissüveg a bektasik és általában a szúfik egyik legfontosabb jelképe. Egymagába sűríti a szúfi világlátás lényegét: belseje titok, külseje fény, varrótűje a mester, cémája a tanítvány, kupolája az Isten, 12 cikke a 12 imám, pecsétje Muhammed-Ali. A dervissüveg két részből áll: a fejen lévő alsó és az ezen

lévő felső, félgömb alakú részből, amely attól függően, hogy hány cikkelyből állt különféle jelentéssel bírt. Az egy cikkely Allah egyetlen Isten voltát, a hét cikkely a hét eget, a 12 cikkely pedig a 12 imámot, illetve a Kelime-i Tevhidben lévő 12 betűt jelképezte. A dervissüveg tetején lévő gül, egy gömb alakúra formázott szövetdarab, amely az egyetlen igazságot, Istent jelképezi, de tekintik a megvilágosodottak pecsétjének is.

A türbe a város visszafoglalásáért 1686-ban vívott harcokat nagyobb károsodás nélkül vészelte át. A visszafoglalás után az egész Rózsadombot a jezsuiták budai székháza kapta meg, a türbét a jezsuiták Szent Józsefnek szentelve keresztény kápolnává alakították.

A jezsuita rend 1773. évi feloszlátása után a rend József-hegyi birtokait a város saját kezelésébe vette, majd értékesítette. 1861-ben a budai tanács csak úgy engedélyezte a szomszédos telektulajdonosnak, Wagner Jánosnak a Mecset utcai telkek megvásárlását, hogy ha Wagner biztosítja a „*mecsetbe járó s kelő közönségnek, valamint az évenkénti imádságok elvégzése végett megjelenni szokott török papoknak a saját telkén való átjárást.*” Látható tehát, hogy az évenkénti zarándoklatok a későbbiekben sem maradtak el, igaz a türbét a budai tanács helytelenül mecsetnek tartotta. Talán a zarándoklatok alkalmával tartott imádságok tévesztették meg a városatyákat, de ez a köztudatban annyira elterjedhetett, hogy a neves orientalista Kúnos Ignác is mecsetről írt a Pallas Nagylexikonban.

Wagner később a türbe telkét is megvásárolta. 1885-ben pedig Grill Lajos építőmester a török főkonzulátustól felkérést kapott a türbe restaurálására: „*Ezen síremlék falazatát kívül és belül megigazítatom, új lépcsőket, ajtót és ablakot készítek, a régi fafedelet tetőzettel együtt lebontatom, és e helyett új tetőzetet palafedéssel eszközöltetek, úgy hogy ezen síremlék hosszabb időre mindennemű javítást nélkülözhet.*”

1914-ben a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium a Gül Baba türbét a Műemlékek Országos Bizottságának előterjesztésére „*annak történeti és kulturális jelentősége folytán*” a műemlékekről szóló 1881. évi XXXIX. törvénycikk alapján „*fönntartandó műemlékké*” nyilvánította. A Wagner család természetesen ismét sérelmezte az eljárást, mivel szerintük „*alaptalan mende-mondákon kívül nincsen semmiféle bizonyíték*”, amely a türbe műemlék voltát igazolhatná.

A műemlékké nyilvánított építményben 1915-ben a helyreállítási munkálatokkal és a talaj eredeti szintre történő leszállításával összefüggésben Bartucz Lajos antropológus, egyetemi magántanár vezetésével tetemkutató ásatást folytattak. A sírokban három személy csontvázának maradványait sikerült azonosítani: ezekből egy középkori, kettő pedig 16. századi. Az I. számú csontvázhhoz tartozó fogak koronájának kopottságából, a csontok könnyű voltából, valamint a tömör csontállomány felszírvódottságából

* A türbe felújítás utáni ünnepélyes átadásáról a Török Füzetek 1997 szeptemberi különszámában részletesen beszámoltunk.

Bartucz Lajos arra következtetett, hogy ez a csontváz idős egyéné, vélhetőleg Gül Babáé lehetett. Az izomtapadási helyek és nyúlványok fejlettsége erős férfire vallanak, akinek életbeli magassága a megmaradt csontok alapján 164 cm lehetett.

A másik csontváz adatai egyértelműen kizárják, hogy azt azonosítsuk Gül Babáéval. Ez a II. számú csontváz olyan személyé volt, aki nem természetes halállal halt meg. A szegycsonton, a 7. bordán és a lapockán ugyanis szűrőrástól származó súlyos sérülésnyomok láthatók, amiből arra lehet következtetni, hogy a fegyver a szegycsont jobb felénél hatolt be és az egész jobb mellkason áthatolva a jobb lapockán jött ki. Mivel a sérülési felületen forradás nyomai nem láthatók, valószínű, hogy az illető a szűrés következtében vesztette életét. E másik személy kilétével kapcsolatos találgatások egyelőre nem meggyőzőek.

A Gül Babával azonosított személy sírja a türbe közepén feküdt. A sír tájolása, valamint a vele párhuzamos másik sírban lévő épebben és kevésbé bolygatottan fennmaradt másik csontváz alapján megállapítható, hogy Gül Babát úgy helyezték örök nyugalomra, hogy arccal Mekka felé nézett.

A közelgő Ramazán ünnepre való tekintettel 1915. július 1-jén Gül Baba földi maradványait ünnepélyes keretek között a sírba visszahelyezték, „*hogy a közélről és távolról jövő zarándokok és hívők elvégezhesék ájtatosságaikat a türbében.*” A türbét, az elhúzódó restaurálás befejeztével csak 1918 nyarán nyitották meg a muszlim hívők és zarándokok számára.

Az I. világháborút követően a türbét teljesen körülfogó Wagner-villában bérletásokat alakítottak ki, amely sem a türbe, sem pedig a villa állapotának nem kedvezett. A villa és a türbe állapotának romlását látva új mozgalom indult annak megmentésére és muszlim kulturális központ felépítésére. 1931-ben megalakult a Gül Baba Iszlám Hitközség, a következő esztendőben pedig a Gül Baba Társaság. 1934 tavaszán Budapestén járt Arszlán Chehib emír szíriai herceg, aki Genfben a Népszövetségben a világ muszlimjait képviselte. Budapesti látogatása alkalmával fogalmazódott meg az a terv, hogy a Gül Baba türbét amolyan közép-európai iszlám központtá tegyék, impozáns, fehér márványból épült, négy minárs, aranyozott kupolájú dzsámival, s egy 700 személyes egyetemi kollégiummal a Budapestén tanuló muszlim diákok számára. A háború, azt követően pedig a megváltozott politikai viszonyok lehetetlenné tették a terv megvalósulását.

A háború súlyosabb pusztításaitól az építményt a Wagner-villa védte meg. A sérülések kijavítására és az eredeti állapot helyreállítására csak 1961-ben került sor.

1996-ban a Török Kulturális Minisztérium kezdeményezésére és anyagi támogatásával a magyarországi műemléki előírásokhoz, valamint a környék építészeti-természeti adottságaihoz is alkalmazkodva, szerényebb keretek között megkezdődtek a Gül Baba türbe és környéke helyreállítási és környezetredezési munkálatai. Az odalátogató e munkálatok eredményeit láthatja.

Ágoston Gábor

Bağlı olduğu tarikatın kurucusu gibi, türbeye ismini veren bu evliya dervişin kişiliği de efsanevi gizeme bürünmüş. Hakkında bilgi verenlerden biri "Evliya idi ve gülleri seviyordu" diye yazıyor.

Evsanelerin gül bahçivani, gül yetiştiren aksakallı derviş imajını insanların her şeyi güzelleştiren hayal gücü yaratmış. Adındaki "gül", bektâşi dervişlerinde ve genellikle de tasavvufu kazandığı anlamı taşımaktadır. "Gül" sufilerde tasavvuf bilgisinin ve inancın simgesidir, aynı zamanda hakikatı arayan derviş anlamına da gelebilir. Öte yandan sufiler derviş tacında bulunan yuvarlak kumaş parçasına da gül demişlerdi. Demek ki Gül Baba, fani gül çiçeğinin dostu, gül, tarikat ve tekkesinin en güzel gülü, tacında pirlerin gülünü taşıyan bir bektâşi Baba idi.

Çağdaş kaynaklarda Gül Baba'yı ararsak, nafiye. Gül Baba'nın ölümünden 120 sene sonra meşhur Türk seyyahı Evliya Çelebi elinde kılıcıyla İslam dinini yaymaya çalışan ünlü bir bektâşi dervîşi olduğunu yazmaktaydı. 1541 tarihinde yaşlı haliyle Macaristan seferine katılmış, 2 Eylül cuma gününde zafer namazının esnasında ruhunu teslim etmiş, ki bundan güzel ve şerefli bir ölüm hiç bir Müslüman kendisine isteyemez. Cenaze namazını kılan şeyhülislam Ebussuud Efendi iken, tabutunu omuzlayanlar arasında Kanuni Sultan Süleyman da bulunuyordu ki, bu İslam dünyasında vefat edene karşı gösterilen özel saygının bir ifadesi anlamına gelmektedir.

Gül Baba türbesi üçüncü Budin beylerbeyi Yahyapaşazade Mehmed Paşanın 1543 ila 1548 tarihleri arasında süren beylerbeyliği döneminde yerli inşaat melzemesinden ve büyük ihtimalle yerli inşaat işçileri tarafından yapılmıştır. Gerek mühenslik raporları, gerekse eski tasvir ve resimlerin tanıklığına göre türbe dış duvarları hiç bir zaman badanalanmamıştır.

Türbe daha Osmanlı hakimiyeti döneminde önemli bir ziyaret yeri olup, "derya ve kıtaların seyyahları" denilen hacıların ziyaret hedefi haline geldi. Bunların aralarında bulunan Evliya Çelebi içerdeki sandukasına yeşil aba örtüldüğünü, aziz başında ise bektâşi dervişlerin parlak tacının bulunduğunu yazmaktaydı. Bu tac ya da arakiye bektâşi dervişlerinin ve genelde sufilerin en önemli simgelerinden olup, sufi dünya görüşünün özünü ifade etmektedir: içi sır, dışı ışık, iğnesi hoca, ipliği talebe, kubbesi Allah, 12 dilimi 12 imam, mührü Muhammed-Ali'dir. Tac, baştaki alt ve bunun üzerindeki üst kısımdan ibarettir. Yarım küre şeklindeki üst kısım kaç dilimden oluştuğuna bağlı olarak ayrı ayrı anlamlara sahiptir: Bir dilim Allah'ın bir tek Tanrı olduğunu, yedi dilim göğü, 12 dilim ise 12 imamı ya da Kelime-i Tevhid'deki 12 harfi simgelemektedir. Tacdaki gül, yani küre şeklindeki kumaş parçası tek hakikat olan Tanrıyı sembolize etmekte, fakat aydınlananların mührü olarak da sayılmaktadır.

Türbe, kentin geri alınması için Hıristiyanların başlattığı savaşlarda önemli bir zarar görmedi. Geri alındıktan sonra türbenin bulunduğu Gül tepesi (Mac. Rózsadomb) olduğu gibi Cizvitlerin Buda merkezine tahsis edildi ve türbe de Aziz Jozef'e adanmış olarak şapele dönüştürüldü.

Cizvit tarikatı 1773'te dağıldıktan sonra tarikatın Jozef tepesi (Mac. Józsefhegy) 'nde bulunan gayrı menkullerine şehir yönetimi el koyup sonraları da satmıştır. 1861'de Buda meclisi János Wagner ismindeki zata Mecset (Mescit) sokağındaki arsaların satın alınmasına ancak *"Mescite uğrayanlara ve yıllık ibadetlerini kılmak için gelen Türk papazlarına kendi arsasından geçmelerini"* sağlaması şartı ile izin verir. Görüldüğü gibi, meclisin türbeyi yanlışlıkla mescit saymasıyla birlikte haclar hala devam etmekteydi. Meclis üyeleri belki haclar dolayısıyla kılınan namazlar ve edilen dualar yüzünden bu yanlışlığa düşmüşler. Ne var ki yanlış okadar yayılmıştır ki, zamanın ünlü Türkoloğu olan Ignác Kúnos bile Pallas Ansiklopedisine yazmış olduğu Gül Baba meddesinde "mescit"ten söz eder.

Wagner daha sonra türbenin arsasını da satın almış. 1885'te inşaat ustası Lajos Grill Türkiye Başkonsolosluğunca türbenin restorasyonu ile görevlendirilmiştir: *"Bu mezar anıtının duvarlarını içerden ve dışardan düzeltirim, yeni merdiven, pencere ve kapı yaparım, eski tahta kiremitlerle kaplı çatı yapısını söker yerine pala ile kaplı yeni bir çatı hazırlamaktayım, dolayısıyla bu mezar anıtının uzun bir dönem için herhangi bir tamirine ihtiyacı olmayacaktır."*

1914'te Diyanet ve Milli Eğitim Bakanlığı Gül Baba türbesini Tarihi Anıtlar Ulusal Komitesinin teklifi üzerine "tarihi ve kültürel ehemmiyeti gerekçesiyle" 1881 yılı XXXIX yasaınca "korunacak tarihi anıt" olarak ilan etti. Wagner ailesi elbette bunu da protesto etti "temelsiz söylentilerin dışında" türbenin tarihi anıt olduğunu kanıtlayan hiç bir delil yok, diye.

Tarihi anıt olarak ilan edilen yapının 1915 yılıki tamiri ile zeminin asıl düzeyine indirilmesine bağlı olarak, antropolog Ord. Prof. Lajos Bartucz'un yönetiminde mezar araştırma kazıları yapıldı. Mezarlarda üç kişinin iskelet kalıntıları bulundu: bunlardan biri Orta Çağ'dan, ikisi de 16ncı yüzyıldan kalma idi. I. nolu iskeletin diştaçlarının aşınmışlığı, kemiklerinin hafifliği ve yoğun kemik dokusunun erimişliğinden iskelet sahibinin yaşlı birine, büyük ihtimalle Gül Baba'ya ait olduğu ileri sürülmüştür. Kasların bağlandığı yerler ile uzantılar, boyu 164 santimetre olan, güçlü bir erkek olduğunu göstermektedir.

Diğer iskeletin Gül Baba'ya ait olmasını veriler dışlamaktadır. II. nolu bu iskeletin sahibi doğal bir ölümle ölmemiş, çünkü göğüs kemiğinde, 7nci kaburga kemiği ile kürek kemiğinde keskin bir aletin saplanmasıyla doğan ağır yaralanma izleri görülmektedir, dolayısıyla daha çok, 16ncı yüzyıl sonu ölen bir Türk savaşçısı, ya da savaşta veya başka bir zorba ölümle hayatını kaybeden soylu biri olmalıydı. Bu ikinci şahsa ait tahminler şimdilik kabul edilebilir değil, fakat 40-45 yaşında ölen, 153 santimetre civarındaki erkeğin Gül Baba'nın ölümünden 40-50 sene sonra öldüğü varsayılır.

Gül Baba olarak kabul edilen kişinin tabutu türbenin ortasındaydı. Tabutun konumu ve buna paralel yerleştirilmiş olup daha az yağmalandığından daha az zarar görmüş bulunan diğer iskelet, Gül Baba'nın ebedi uykusuna Mekke'ye dönük olarak bırakıldığını göstermektedir.

Yaklaşan Ramazan Bayramı nedeniyle Gül Baba'nın mezar kalıntıları *"yakın ve uzaklardan gelen hacı ve müminlerin türbede ibadetlerini yapabilmeleri için"* 1 Temmuz 1915 tarihinde törenle tekrar mezara konmuştur, fakat türbe, uzayan tamir işleri bittikten sonra ancak 1918 yılı yaz aylarında müminlere ve hacılara açıldı.

Birinci Dünya Savaşından sonra türbeyi tamamen kuşatan Wagner köşkünde kiralık daireler oluşturuldu. Bu durum ne köşk ne de türbe açısından olumluydu. Köşk ile türbenin durumu bozulunca türbenin kurtarılması ve bir İslam kültür merkezinin kurulması amacıyla yeni bir hareket başlandı. 1931'de Gül Baba İslam Cemiyeti, bir sene sonra ise Gül Baba Derneği kuruldu. 1934 yılının ilkbaharında Cenevre'de Milletler Cemiyetinde dünya Müslümanlarını temsil eden Suriye prensi emir Arslan Habib, Budapeşte'ye ziyaret yaptığı zaman Gül Baba türbesinin görkemli beyaz mermerden inşa edilecek dört minareli yaldızlı kubbeli bir cami ve Budapeşte'de öğrenim gören Müslüman üniversite talebeleri için 700 kişilik bir öğrenci yurdunun inşası ile bir Orta Avrupa İslam Merkezi haline getirilmesi planı ortaya atıldı. Savaş, daha sonra ise değişmiş siyasi şartlar planın gerçekleşmesini engelledi.

Wagner köşkü türbenin savaşlarda daha ağır zarara uğramasını engelledi. Zararların giderilmesi ve asıl durumunun rekonstrüksiyonu ancak 1960'ta başladı. 1996 tarihinde Macar tarihi anıtlar koruma mevzuatına ve çevrenin mimari-doğal yapısına da uyumlu, aynı zamanda daha mütevazı bir Gül Baba türbesinin restorasyonuna ve çevre düzenlemesine Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığının girişimleri ve maddi desteği ile başlanmıştır. Ziyaretçiler işte bu çalışmaların sonuçlarını görebilirler.

Gábor ÁGOSTON

MEGHÍVÓ

a Magyar-Török Baráti Társaság
1997. november 28-án (pénteken)
17 óraker
tartandó összejövetelére.

Az előadás címe:
**Régészhallgatók Anatóliában
és Észak-Cipruson**

Előadók: Major Balázs és Vágner Zsolt.

Helyszíne: Nemzetek Háza
(Budapest, VI. Bajza u. 54., I. emelet).

A Gül Baba türbe nemez „fogadalmi” szőnyege

Néhány éve találkoztam először a Gül Baba türbe fehér nemez imaszőnyegével. Később, törökországi utazásaink során láttam hasonlóakat. Egy közel azonos korú, szintén fehér, selyemhímzéses nemezszőnyeget (kecse szeddzsade) egy ankarai magángyűjteményben is láttam, amelynek szőnyegszáktérő tulajdonosa nagy tisztelettel beszélt a darabról. Elmondása alapján ez ritkán előforduló, ún. fogadalmi szőnyeg, melyet a muszlim hívők, főként zarándokok ajándékként adományoznak dzsámiknak, és a mi Gül Baba türbénekhez hasonló, muszlim zarándokhelyeknek.

A Törökországban korábban, hasonló céllal készült „szőnyeget” drága atlaszselyemre, bársonyra hímezték nemesfémfonallal (ez a nehéz-hímzés), mint például a konyai Mevlána Múzeum aranyfonallal hímeztet, mihrábfülke formájú darabját is. Ennek széle körben gazdagon hímeztet, a fülke felső részében több sorban korán-idézet olvasható, az alsó végén a dervisrend jellegzetes turbánját ábrázolták, kétoldalt életfára emlékeztető virágdíszítéssel.

A később készülő darabokat nemesfémfonal helyett sok esetben selyemfonallal hímezték, mint a konyai múzeum 1847-ben készült, türkisz színű selyemalapra, színes selyemfonallal hímeztet és applikált díszítésű fogadalmi szőnyegét. Utóbb, e speciális célú darabok alapanyagát már nemezéből is készítették és nemesfém- vagy selyemfonallal hímezték. A konyai múzeumban található egy Bursában, 1847-ben készült másik hasonló darab, a felső végén kupolás, mecsetre emlékeztető épület képezi a mihrábfülke csúcsát, amelyből lámpás függ a középmezőbe. A szőnyeg szélén körben széles, aranyfonallal hímeztet keretsáv látható, a csúcs fölött arab betűs felirat olvasható. A hímzés és szegőrojtsor is aranyfonalból készült. Ugyanitt látható a budai szőnyegünkre erősen emlékeztető 19. századi, nemez alapon nemesfémfonallal hímeztet kecse szeddzsade is.

A Gül Baba türbe nemez fogadalmi szőnyegét Törökország budapesti nagykövetségének akkori tanácsosa, Ecvet Tezchan és családja adományozta a türbének (feltehetőleg az 1980-as évek közepén). A szőnyeg — a türbében elhelyezett valamennyi tárggyal együtt — a Budapesti Történeti Múzeum tulajdonát képezi.

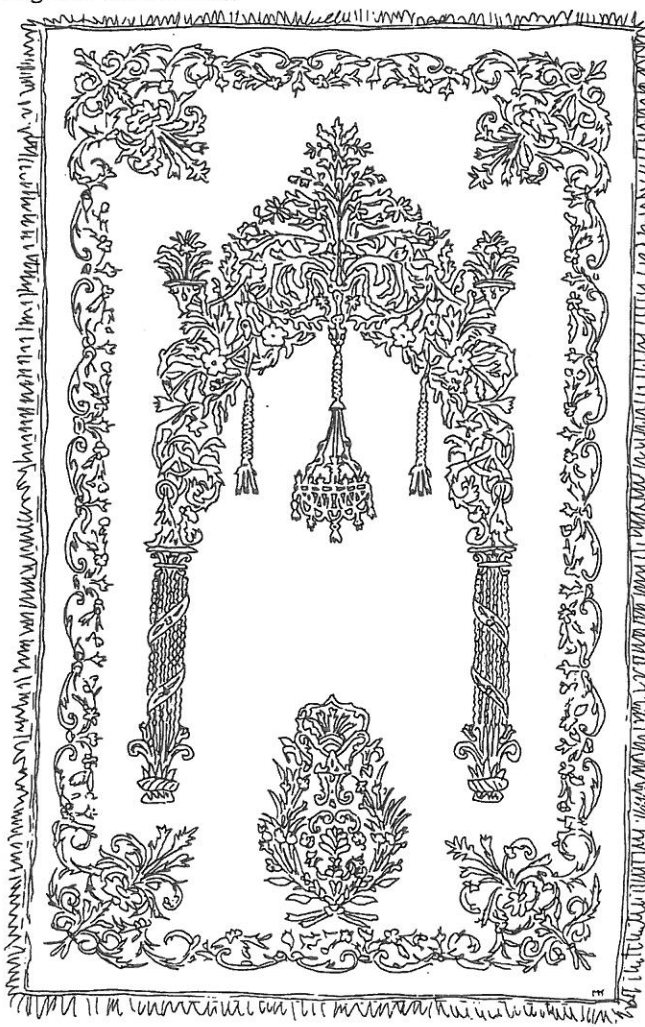
Fogadalmi szőnyegünket az 1990-es évek elején elvitték a türbéből, mivel az erősen vizes, nyirkos falon penészedni kezdett és a molyok is károkat okoztak a gyapjúból készült alapon. A súlyosan károsodott szőnyeget kitisztították, gombásodás és moly ellen fertőtlenítették, a hiányos alapot újonnan nemezelt darabbal pótolták, melyre az eredeti hímzést visszavarrták. Restaurálását 1994-ben fejezték be.

A kecse szeddzsade konzerválása, restaurálása után felmerült a kérdés, vajon olyan, optimálisan klimatizált környezetben állítsák-e ki, amelyben a további károsodástól megóvható, vagy tiszteletben tartva eredeti, fogadalmi szőnyeg funkcióját és adományozójának szándékát, ismét a Gül Baba türbében helyezték-e el? Az utóbbit választva, a szőnyeg visszakerült eredeti helyére, a türbébe, 1997. szeptember 3-i újbóli megnyitásának idejére. Miként köztudott, az 1543-48. között épült türbét 1996-97-es felújítása után Süleyman Demirel, a Török Köztársaság elnöke, Göncz Árpád, a Magyar

Köztársaság elnöke és Magyar Bálint művelődési és közoktatási miniszter avatta fel ünnepélyesen. Szőnyegünk — amint azt rövid néhány napon belül tapasztalhattam — ismét erősen nedvesedni kezdett.

A szőnyeg leírása: hosszúsága 168 cm, szélessége 101 cm, vastagsága 0,2 cm. Alapja: nyers színű gyapjúból nemezelt, melyen fehér selyemfonallal hímeztet díszítés van. Kora: Gerő Győző meghatározása alapján kb. 70-90 év lehet. Díszítése: jellegzetes „török barokk” stílusú, mely a 19. században vált népszerűvé Törökországban, amikor a diplomáciai és a kereskedelmi kapcsolatok Törökország és Franciaország között megélénkültek.

A budai kecse szeddzsade — mihrábfülkéje kialakítását és díszítését tekintve — az anatóliai kula-típusú imaszőnyegek csoportjához áll legközelebb. Fogadalmi jellegét az imafülke alsó harmadában elhelyezett hímeztet, címerszerű díszítés mutatja. A hímzés a korábban alkalmazott, a nehéz-hímzéseken elterjedt dival-technikájú, ami azt jelenti, hogy hímzéskor a motívumok alapját papírból kivágják és fölötté a hímzést adó selyemfonalakat levarrófonallal láthatatlanul rögzítik a nemezhez.

Rajz: a Gül Baba türbe fehér nemez fogadalmi szőnyege

✎ Mátéfy Györk

Oszmán-török szőnyegkiállítás az Iparművészeti Múzeumban

Nagy érdeklődés mellett nyitották meg 1997. július 8-án az Iparművészeti Múzeumban Batári Ferenc impozáns rendezésében az oszmán-török szőnyegkiállítást. A múzeum a megnyitásra İsmet Birselt, a Török Köztársaság rendkívüli és meghatalmazott nagykövétét kérte fel, aki a következő gondolatokkal tett eleget a felkérésnek:

(T. C. Büyükelçisi İsmet Birselt'in Tatbiki Sanatlar Müzesi'nde düzenlenmiş olan Türk Halı Sergisi'nin açılış töreninde yaptığı konuşması.)

"Türkiye ile Macaristan arasındaki Kültür bağlarının zenginliği bilinen bir gerçek. Bu zenginlik temelde Macaristan ile aramızdaki ortak tarihten kaynaklanıyor. Macaristan'daki müzelerdeki eserlerin çokluğu, mimari kalıntılar bu zenginliğin kanıtları. Bugün birlikte açılışında bulunduğumuz Türk-Osmanlı Halıları Sergisi de Macar ve Türk halkları arasındaki kültür bağının önemli boyutlarından birini yansıtmaktadır.

Budapeşte'deki bu güzel müze Türkiye'den sonra Türk halı koleksiyonu açısından dünya'daki en zengin müze konumundadır. Koleksiyondaki mevcut nadide eserlerle ne kadar ögünülse azdır.

Benden sergi'nin açılışını yapmam istendiğinde önce tereddüt ettim, ancak aynı zamanda memnuniyet de duydum. Tereddüt ettim, zira ben bir halı uzmanı değilim, ancak halıyı seven bir insanım. Memnuniyet duydum, çünkü atalarımızın bize miras bıraktığı bir san'atın yaşatılmasına, tanıtılmasına katkıda bulunmanın bugün sizlerin huyurunda mutluluğu içindeyim.

Türk Kültürü'nün zemini halı kaplıdır desem, yalan olmaz. Zira, taa daha Türkler Orta Asya'da göçebe halinde yaşarken, koyun ve keçilerinin yünlerinden halı yapıp çadırlarının tabanlarını, etrafını bu halılarla kaplamışlar, Orta Asya'nın soğuşundan korunmuşlardır. Bu halılar renklerini ve motiflerini dağ çiçeklerinden almıştır.

En eski halı örneği Orta Asya'da Altay Prensi'nin mezarında bulunmuş, 5inci yüzyıldan kaldığı tespit edilen bu eser St. Petersburg Hermitage Müzesi'ndedir.

Belki daha eski halılar da var.

Ancak şurası muhakkak kı, halının Türk'ün yaşamında özel bir yeri olagelmıştır. "Halım neredeyse, yuvam oradadır" der eski Türkler. Atının eğrinin arkasına katlanmış halısı onun yatağı olur, ibadetini halı üzerinde yapar, yemeğini halı üzerinde yer. Evinin duvarlarında süsleme halısı vardır, camiler halı kaplıdır, pabuçlar dışarıda bırakılarak girilir.

Halı günlük hayatın bir parçasıdır. Halılar arasında yaşanır. Çocuk yaşlarımızda halıların desenleri bizim adeta kış bahçemiz olmuştur.

Halının bir de kokusu vardır. Her Türkün çocukluğundan kalma bir nostaljisi vardır bu kokunun.

Anadolu'nun yünü ve bitkisel boyasının bir araya getirdiği, temelde tabii bir malzemeden oluşan Türk halıları, geleneksel motiflerle ayrı yörelerin karakteri-

ristiğinin damgasını taşır. Selçukluların Anadolu'ya girmesiyle Orta Asya'nın halısı, kilime de Anadolu'nun çeşitli yörelerine dağılmış, ayrı motifler ayrı renklerle farklı bölgeleri simgelemiştir. Bir çiçek bahçesi gibi zevkle seyredeceğiniz halıların bir çokları asırlar öncesine aittir. Halıların desenleri, işlenen motifler aslında ayrı birer soyutlama örneğidir, bir nevi soyut san'at anlayışının çok eskilere dayandığının işaretidir.

Anadolu halısı dokunduğu yöre ismiyle tanınır. Zaman içinde belirli motiflerde değişiklik olmuşsa da, temel karakteristikleri değişmemiştir. Bunların ilmi ilmi vücuda geçirildiğini büyük bir göz nuru ve sabır eseri olduğunu unutmayın.

Bütün bunlar, araştırmacıların işi ve herhalde halıyı sevenler için heyecan verici bir uzmanlık alanı, Sayın Ferenc Batári de halıyı, halıcılığı heyecanla kucaklayan bir yetkili.

Bu serginin düzenlenişine katkıda bulunan herkese, ancak bu arada başta Müdür Dr. Zsuzsa Lovag'a ve Ferenc Batári'ya teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

Kendisine sözü vermeden önce tekrar bu sergi için gösterdiği gayretlere teşekkür ederim, saygılar sunarım."

İsmet Birselt rendkívüli és meghatalmazott nagykövet megnyitó beszédének magyar nyelvű fordítása:

„Közismert tény, hogy Törökország és Magyarország kultúráját hagyományosan rengeteg szál fűzi össze. Ez a rendkívül gazdag örökség közös történelmünkben ered. Az építészeti emlékek, valamint a múzeumokban látható műtárgyak sokasága is ezt bizonyítja. A most megnyitásra kerülő oszmán-török szőnyegkiállítás is a magyar és a török nép közötti kulturális kapcsolat egyik jelentőségteljes példája.

Törökország után világviszonylatban is a budapesti múzeumban található a leggazdagabb török szőnyeggyűjtemény. Az itt található gyönyörű munkák joggal képezik büszkeségük tárgyát. Amikor kézhez kaptam a kiállítás megnyitására vonatkozó felkérő levelet, egy pillanatra elgondolkodtam, hogy laikus létemre szabad-e elfogadnom ilyen feladatot, amely szaktudást feltételez. Ugyanakkor rendkívüli módon megtisztelőnek éreztem, mivel magam is a szőnyegművészet csodálói közé tartozom. Külön örömmel tölt el, hogy őseink által felvirágoztatott és ránk hagyományozott művészet továbbéléséhez és széles körű megismertetéséhez jelenlétemmel én is hozzájárulhatok.

Nem túlzás azt állítanom, hogy a szőnyeg mindig is a török kultúra és életmód középpontjában volt. Még abban az időben, amikor a török nép Közép-Ázsiában nomád életmódot folytatott a birkák gyapjából és kecskék szőréből szőnyegeket készítettek, amelyeket sátraikban a földre terítettek és körbe aggattak, hogy Közép-Ázsia zord időjárásával szemben védekezhessenek. Az első szőnyeg mintáit a hegyi virágoktól kölcsönözték.

Az általunk ismert legrégebbi szőnyeg Altay herceg sírjának feltárásakor került napvilágra. A szakemberek megállapítása szerint ez az 5. századból való szőnyeg napjainkban a szentpétervári Ermitázsban található. Valószínű, hogy ennél régebbi, de általunk nem ismert szőnyeg is létezik a világon.

Egy azonban biztos, hogy a szőnyeg a török nép életében mindig is különleges szerepet töltött be. Ahol leteríttem a sző-